

Yunan-Türk Harbi Vekalet Savaşı Mıydı?

Ömer Faruk Altay*

21 Haziran 1921. Fransız Komünist Partisi yayın organı *L'Humanité* gazetesi yazıyor: *Kuşkusuz Konstantin kendiliğinden tekrar savaşa başlamak gibi bir teşebbüse girişemezdi. Uşağı olduğu emperyalist İngiltere ona cüret veriyor. İşte böylece, savaştan bıkan ulusların ufkunda yeni bir Doğu savaşı beliriyor. Şu var ki, Yunansever olan İngiliz kapitalizminin aksine, önceden Kemalistlerle çarpışan Fransız ve İtalyan kapitalizmleri Türkleri tutuyor: Menfaat gözetmeyen ve ideal bir takım düşüncelerle değil, fakat yalnız ve yalnızca, Britanya'nın yayılıp genişlemesi onları ürkütüyor da ondan...*¹

20 Eylül 1921. Fransız Komünist Partisi yayın organı *L'Humanité* gazetesi Sakarya Muharebesini yorumluyor: *Yunan yenilgisi İngiltere'nin yenilgisidir. Kemalistlerin zaferi de Bolşevik [Rusya] başarısıdır.*²

30 Ekim 1921. Paris'de ikâmet eden Ömer Kâzım (İTC muhalifidir), *L'Aventure Kémaliste* nam risale neşretti. Ömer Kâzım'a göre *Almanya ve Rusya Türkiye'yi Avrupa'nın sömürgeci devletlerine karşı kullanmak istemektelerdir. Almanya, Harb-i Umumînin rövanşını almak için Harekat-ı Milliyeyi desteklemekte ve Türkiye'yi kullanarak İngiltere ve Fransa'dan intikam almak peşindedir.*³

23 Mart 1922. Almanya'da münteşir "Pangermanist" gazete *Leipziger Neueste Nachrichten* yazıyor: *[...] Doğuda Batılı devletlerin birbiriyle mücadele etmek için kullandıkları bir vasıttan ibaret olan Türk ve Yunan savaşı [...]*⁴

25 Mart 1922. İngiliz *The Economist* mecmuası yazıyor: *Türk-Yunan Savaşı aslında bir Fransız ve İngiliz mücadelesidir. Dövüşü yapan ve acı çeken bu iki Doğu halkı [Fransa'nın ve İngiltere'nin ellerinde] piyondurlar.*⁵

7 Temmuz 1922. Mustafa Kemal, Sovyet Rusya'nın Ankara Büyüelçisi Aralov tarafından İran Büyükelçisi Mümtazüddeve onuruna tertiplenen ziyafette konuşuyor:

[...] Türkiye'nin bugünkü mücadelesinin yalnız Türkiye ye ait olmadığını, bütün arkadaşlarımız ifade etmiş iseler de, bunu bir defa daha teyit etmek lüzumunu hissediyorum. Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi.

Türkiye azîm ve mühim bir gayret sarfediyor. Çünkü müdafaa ettiği davâ bütün mazlum milletlerin, bütün şarkın davasıdır ve bunu nihayete getirinceye kadar Türkiye, kendisiyle beraber olan şark milletlerinin beraber

Atıf Gösterimi: Ömer Faruk Altay. (2025, Aralık 24). Yunan-Türk Harbi Vekalet Savaşı Mıydı? *Tarih Tahkik*, tarihtahkik.com adresinden temin edilmiştir.

* Siyasî tarih talebesi. Müellif, 1994 miladî senesinde İstanbul'da dünyaya geldi. Lisans tahsilini İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde ikmal etti. Meslekî okur-yazarlık vetiresinde, dünya görüşü ve ilmî alakası dönüşüm geçirdi ve bu vechile aynı bölümdeki yüksek lisans tahsilini terk etmek zorunda kaldı. El'ân, (1) 1918-1922 Türkiye siyasî tarihini bilhassa Kemalist cuntanın devletleşmesi vakasındaki Müttefik ve Bolşevik düvel yardımlarının etkilerini tetkik ediyor. (2) İttihad ve Terakki Cemiyeti ile Cumhuriyet Halk Partisi dikta rejimlerinde Türkiye Sabataycılarının siyasî teşkilâtını talim ediyor. Elektronik posta: tarihtahkik@gmail.com.

¹ Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*, 2023, s. 267-268. İktibasdaki vurgu tarafımıza aittir.

² Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*, 2023, s. 279.

³ Ömer Kâzım, *Kemalist Macera*, 1994, s. 8.

⁴ Ömer Kâzım, *Kurtuluş Savaşı Yıllarında Ankara-Berlin Hattı*, 1994, s. 100.

⁵ Ebru Boyar, *Savaş ve Basın*, 2009, s. 300.

yürüyeceğinden emindir... Şark milletleri kendi iradeleri, kendi hisleriyle hareket etmiyorlardı. Onların başında bir takım müstebit, keyfi hareket eden Çarlar, Hüdavendler vardı. Mazbfitat-ı tarihiye daha çok onların tatmin-i hırsı için yaptıkları vakdyidir. Biz onların hepsini yırtacağız, yeni bir tarih yapacağız. [..]⁶

3 Eylül 1922. Almanya Komünist Fırkası yayın organı *Die Rote Fahne* gazetesi yazıyor: *Yunan-Türk vekalet savaşı, bir İngiliz Fransız emperyalist savaşıdır.*⁷

4 Eylül 1922. *Die Rote Fahne* yazıyor: *Küçük Asya'da Fransız zaferi.*⁸

15 Eylül 1922. ABD'de münteşir *The New York Times* gazetesi: *İngilizlere göre Türk-Yunan çatışması genel durumu değiştirmeyen "küçük bir şovdan" ibaret. [..] Avrupa'daki barış için M. Kemal'in gücünü muhafaza ederek Türkleri dizginlemesi ve itidalli davranması gerekiyor.*⁹

16 Eylül 1922. Paris'de münteşir milyon tirajlı *Le Journal* gazetesi, Alman *Berliner Tageblatt* gazetesini alınılıyor: *Kemalist zafer Paris'te bir Fransız zaferi gibi karşılandı. Kemal'in Fransız generallerinin talebesi olduğu ve Fransız stratejisini uyguladığı bir gerçekse de aslında Türklerin başarısının Fransa'da bu kadar sevilmesinin nedeni, Küçük-Asya'nın büyük mağlûbunun Yunanistan'dan çok İngiltere olmasıdır.*¹⁰

18 Eylül 1922. TBMM Hükümeti İstanbul mümessili Hamid'in (Hasancan) beyanâtı: *Yunanlılarla ciddi bir savaş yapmadığından az zarar görmüş olan ordumuz ise düşman işgali altında olan anavatan topraklarının bağımsızlığını tamamlamak için yanıp tutuşur vaziyettedir.*¹¹

2 Ekim 1922. Fransa'nın Toulouse şehrinde münteşir *La Dépêche* gazetesinde A. Auland imzalı makale neşredildi: *Biz Ankara'yı ciddi biçimde destekledik; Bu, bizim Doğu'da desteklediğimiz nüfuzumuz ve Müslüman nüfus içerisinde bulunan topluluklarımız sebebiyledir. Mustafa Kemal'in zaferinden mutluluk duyduk ve bu sonuçların kısmen Fransız zaferi olduğunu söylemek çok da abartı olmaz.*¹²

5 Ekim 1922. George Frederick Abbot: *Müttefiklerin Yunanistan'daki eylemlerinin kayıtlarını en başından itibaren incelemeyen biri, yüzeyde Yunanlılar ve Türkler arasındaki bir mücadele ancak özünde İngiliz İmparatorluğu'nun hayati çıkarlarını etkileyen Fransız ve İngiliz politikaları arasındaki bir çatışma olan mevcut krize net bir anlayışla yaklaşamaz.*¹³

17 Ekim 1922. İngiliz Harbiye Nezareti, İstanbul'daki İngiliz İşgal Kuvvetleri Karargahının istihbarat raporunu İngiliz Hariciye Nezaretine ilettiler: *Fransa ile olan ilişkilere gelince, Ankara yönetimi, İngiliz'lerle yapılacak görüşmelerde Fransa'nın diplomatik desteğine veya İngiliz'lerle savaşa gidilirse Fransa'nın askeri hareketsizliğine güvenmeyi sürdürmektedir. BMM ve askeri önderler, şimdi zaferle sarhoş olmuşlardır ve ihtiraslarını sağlamak yolunda Büyük Britanya ile savaşılmaya hazırlanmaktadırlar. Fransa'nın, Türkiye'nin sadık bağlaştığı rolünü oynadığına inanmaktadırlar. Ajan, Afyon Karahisar savaşından sonra, [Fransa'nın Ankara Askerî Ataşesi] Albay Mougin'in, Mustafa Kemal'e, "bu, yalnız bir*

⁶ Cemal Güven, *Milli Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa'nın Yabancılarla Temas ve Görüşmeleri*, 2012, s. 220-221. İktibasdaki yurgu tarafımıza aittir.

⁷ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 1996, c. 4, s. 627. İktibasdaki yurgu tarafımıza aittir.

⁸ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 1996, c. 4, s. 631.

⁹ Abdullah Berk, *Amerikan Basınında Türk Milli Mücadelesi (1918-1922)* [Yüksek Lisans Tezi], 2020, s. 214-215.

¹⁰ Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)*, 2023, s. 301. İktibasdaki yurgu tarafımıza aittir.

¹¹ Abdullah Berk, *Amerikan Basınında Türk Milli Mücadelesi (1918-1922)* [Yüksek Lisans Tezi], 2020, s. 215-216. İktibasdaki yurgu tarafımıza aittir.

¹² Fatih Selçuk, *Fransız Basınında Yeni Türkiye'nin Modernleşmesi (1922-1938)* [Yüksek Lisans Tezi], 2020, s. 16. İktibasdaki yurgu tarafımıza aittir.

¹³ G. F. Abbott, *Türkler ile Savaşan Yunanistan ve Müttefikleri 1914-1922*, 2024, s. 7.

Türk zaferi değil, bir Fransız zaferidir”, dediğini duymuştur. Afyon Karahisar saldırısından iki hafta önce, Beyrut'tan Mersin'e 54.000 tüfek ve 5.000 otomatik silah (veya hafif mitralyöz) ulaşmıştı.¹⁴

21 Ekim 1922. *The Economist* yazıyor: *Türk tarafının savaşı kazanması İtalyanların, Fransızların ve Bolşeviklerin destekleriyle mümkün oldu. Yunanlılar da Lloyd George tarafından ortada bırakıldı.¹⁵*

Robert Neumann: *Yunanistan, İngiliz Hükûmeti'nin arkasına sığınan Shell'in tertibinde; Türkiye ise ABD'nin değil de Fransa'nın desteklediği bir küresel güç olan Standard Oil grubunun tertibinde savaştı.¹⁶*

Ünlü İngiliz tarihçisi Toynbee, yazdığı kitapta Türk-Yunan savaşını aslında vekâlet yoluyla yürütülmüş bir İngiliz-Fransız savaşı olarak nitelendirecekti. Bir ölçüde doğru bir tanıydı bu.¹⁷

D. Mehmet Doğan:

Bir İngiliz projesi: Osmanlı'yı yıkmak için vekalet savaşı!

Bir ayağı Avrupa'da, diğer ayağı Asya'da olan Osmanlı Devleti'nin savaş sonrası tasfiyesi farklı bir seyir takip etmiştir. İtilaf devletlerinin, bilhassa İngiltere'nin arkalaması ile Yunanistan'ın Batı Anadolu topraklarını işgali ve buna karşı ortaya çıkan düşmana yönelik husumetin savaştan sonra Osmanlı Devleti'ne yönlendirilmesi ile Osmanlı saltanatı ilga edilmiştir. Anadolu toprakları üzerindeki Türk-Yunan savaşı zaferle sonuçlanmasına rağmen barış masasında öncelikli mesele Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi olmuştur. Avrupa'nın yüzlerce yıllık "Şark meselesi"nin halledilmesi, resmîyetin ısrarla "Lozan Konferansı" dediği, İngilizlerin koyduğu resmî adı "Yakın Şark İşleri Konferansı" (Conference on Near Eastern Affairs) olan bu toplantının esas konusunu teşkil eder. Daha önce Sevr'de dayatılan andlaşma, Osmanlı Devleti tarafından resmen tasdik edilmediği gibi, Yunan işgalinden sonra hızlanan Millî Mücadele ile fiilen de reddedilmiştir.

Anadolu'da vekalet savaşı yürüten Yunanistan'a karşı kazanılan zaferin 1. Dünya Savaşı'nın galibi işgalci devletlerle bir hesaplasmaya girişilemediği için barış masasında fazla bir hükmü olmamıştır. Popüler bir tarihçi olan Yılmaz Öztuna'ya göre Lozan'dan sonra 25 asırdan beri ilk defa Türk Devleti büyük devletler arasından çekilmiştir. (Büyük Türkiye Tarihi, C.14, sf. 47) 20. Yüzyılın başında (yani 2. Abdülhamid döneminde) Osmanlı Devleti dünyanın büyük devletleri (düvel-i muazzama) arasında 7. Sırada yer almaktaydı. İttihatçıların 1908 darbesi ve Balkan Harbi'nden sonra 9. Sıraya düşmüştü (C. 7. sf. 320).

Türk heyeti Lozan'da tarihi seyrimizle ve ülkemizin coğrafi mevkii ile bağdaşmayan, tesir sahası olmayan "küçük ulusal" bir devlete razı edilmiştir. Lozan sonrasında Avrupa devletleri artık büyük devlet mertebesinde olmadığı için Türkiye'ye büyük elçi tayin edilip edilmemesini tartışmışlardır.

¹⁴ FO, 371/7907/ E. 11861; Aktaran: Salâhi R. Sonyel. (1995). *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz Gizli İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri* içinde (s. 283). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. İktibasdaki vurgu tarafımıza aiddir. Evet, yanlış okumadık, muhavereye bizzat şahid olan İngiliz ajanın aktardığına göre, Ankara'daki Fransız Albay Louis Mougin, Mustafa Kemal'e Kontrollü Büyük Taarruz hakkında şöyle demiştir: *Bu, yalnız bir Türk zaferi değil, bir Fransız zaferidir.*

¹⁵ Ebru Boyar, *Savaş ve Basın*, 2009, s. 300.

¹⁶ Robert Neumann, *Zaharoff the Armaments King*, 1938, p. 229. "İngilizler, Cemiyetin (İttihat Terakki) Almanların kontrolüne girmesinden rahatsız olmuş ve bu cemiyetin içerisine Royal Dutch-Shell'in adamlarından ajan Sidney Leyi ile Ravlineson'ı sokmaya çalışıyorlardı. Reyi ismi, o günlerde Avrupa'nın her tarafında ilgili çevrelere aşina idi. Ancak Ravlineson ismini kimse tanımıyordu. Yıllar sonra Bu isim Anadolu'da başlatılan Kurtuluş Savaşı'nın kurmay kadrosu çevresinde görülecekti. Kaymakam Rütbesi ile Şarkta dolaşan Ravlineson, Mustafa Kemal ve Kazım Karabekir paşalarla sıklıkla görüşen biri haline gelecekti." Erdal Şimşek, *Türkiye'de MİT ve İstihbaratçılık*, 2004, s. 152. "[13 Aralık 1921] İngiliz Savaş Bakanlığı, gizli muhtırasında, Amerikan Standard Oil Company'nin Türkleri Irak'a saldırmaya kışkırtarak bu bölgede petrol kaynaklarından pay koparmaya çalıştığını ileri sürdü." Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, 1996, c. 4, s. 187.

¹⁷ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, 2022, c. 5, s. 114.

Lozan'da yeni Türkiye'nin sınırlarından çok, Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi konuşulmuştur. İngiltere, doğuda barışın önündeki en büyük engel olarak gördüğü Osmanlı Devleti hukuken ortadan kalkmadan masaya oturmamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin saltanatı ilga ederek, Osmanlı Devleti'nin sona erdiğini ilan etmesinin ardından, nihai adım olarak son padişah Vahideddin'in İstanbul'u terk etmesi sağlanmış, bu gerçekleşikten sonra Osmanlının mirasına dâhil olan Hilafet'in ortadan kaldırılması siyaseten konferans sonrasına bırakılmıştır. Millî Mücadele'ye milletlerarası zeminde meşruiyet ve prestij sağlayan Hilafetin ilgası, Türkiye'nin siyasî harekât alanını daraltmıştır.

Türkiye Cumhuriyet'ten sonra Lozan'da ertelenen Musul meselesinin İngiltere'nin istediği tarzda çözümünü kabul etmiş, bunun dışında milletlerarası meselelerle ilgilen(e)memiştir. Cumhuriyet'in bu içe dönük "inkılâp" yıllarında Hariciye Vekili olarak bir tıp doktoru (jinokolog) olan Tevfik Rüştü (Aras)'yü görürüz. Tevfik Rüştü Aras'ın hariciye vekilliği, İnönü'nün cumhurbaşkanlığı ile sona erer ve hariciyedeki rolü "Mustafa Kemal'in sâdik adamı" olmaktan öteye geçmeyen doktor kısa bir müddet sonra İngiltere'ye büyük elçi olarak tayin edilir.

Osmanlı Devleti'nin bu şekilde ortadan kaldırılması 19. Yüzyılın sonlarında takip edilmeye başlanan İngiliz stratejisinin hedefine ulaşması olarak okunabilir. 19. Yüzyılın başlarında Rusya'nın güneye doğru yayılması, Akdeniz'e ulaşması ihtimali karşısında Osmanlı İmparatorluğu'nun ayakta tutulması stratejisi takip eden İngiltere, 19. Yüzyılın sonunda bilhassa sömürgelerinde ortaya çıkan panislamik hareketler karşısında, Osmanlı Devleti'nin ve Hilafetin varlığını tehdit olarak algılamış ve Rusya ile yakınlaşarak Osmanlı Devleti'ni yıkma hedefine ulaşmak istemiştir. Türkiye'nin, Türklerin Avrupa'dan kovulması haclı seferlerinin düşünce zemininde sürmekte olan "Şark Meselesi"nin haline bağlanmıştır.

Millî Mücadele'nin birinci safhası, Yunanistan'ın Anadolu'da mağlub edilmesi ve Yunan kuvvetlerinin topraklarımızdan tamamen kovulmasıdır. Millî Mücadele'nin başlangıcındaki emperyalizmle topyekûn mücadele kararlılığı Yunanistan'ın hezimetinden sonra sürdürülebilse idi, farklı bir tablo ortaya çıkabilirdi. Zaten Millî Mücadele sırasında İtalya İngiltere'nin siyasetinden memnuniyetsizliğinden ötürü Ankara hükümeti ile uzlaşmış, bilahire Fransızlarla Ankara İtilafnamesi imzalanmıştır. Yani İtilaf güçlerinin birleşerek ordumuza karşı koyması kuvvetli bir ihtimal olarak görünmemektedir.

İngiltere savaş yorgunu bir ülke olarak Anadolu'da askerî harekât yürütecek manevi (moral) güce sahip değildir. Millî Mücadele'nin yönetici kadrosunu İngilizlerin Türkiye'deki askeri gücü değil, onlara karşı yürütülecek ve başarıya ulaşacak bir harekâttan sonrası düşündürmüş olmalıdır. Dünyanın hükümrân gücü İngiltere'ye karşı kazanılacak bir başarının uzun vadede meydana çıkacak siyasî sonuçlarından çekinilmiştir.

Millî Mücadele'nin yürütücü kadrosunun çoğunluğu batıcı laik, hatta yer yer din karşıtı bir zihin yapısına sahip olmasına rağmen, bilhassa başlangıç safhasında mücadeleyi çok güçlü bir dinî muhtevada yürütmeyi tercih etmişlerdir. Sonuca ulaşılmasında esaslı rolü olan bu tercihin zaferin kazanılmasıyla geri plana itildiği görülmektedir. Bu durumda büyük düşmanla uzlaşarak dünya sistemine uyum sağlamak için verilmesi gereken büyük tavizlere hazır havada konferans masasına oturulmuştur. İngiliz siyasetinin ince ince işlediği bir zeminde konferans sürdürülmüş ve Osmanlı Devleti geniş coğrafyalardaki yüzlerce yıllık hukukuyla tasfiye edilmiştir.

TBMM'nin Osmanlı devletini yıkma kararı, Lozan'da emperyalist devletlere tasdik ettirilmiştir.¹⁸

¹⁸ D. Mehmet Doğan, 1932: *Dinî İnkılâp Yılı*, s. 44-47. Merhum Doğan, Harekat-ı Milliyecilere yedi düvel tarafından silah-mühimmat ve kredi tedarik edildiği gerçeğini hesaba katmamıştır. Şimdilik şu kadarını ifade edebiliriz ki "Yedi Düvel'in Mustafa Kemal'e Yardımları (1919-1922)" başlığıyla yakın istikbalde yayınlamaya azmettiğimiz makale, ham verilerden müteşekkil olduğu halde 87 sayfa tutmaktadır.